

УВОД

Настоящият учебник „Философия на правото“ предлага смислов феноменологичен и епистемологичен, а не само идеалистичен подход към фундаменталните въпроси на правната философия и нейната сестра – общата теория на правото. Човекът неспирно формулира теоретични обяснения, оспорва ги, преодолява ги, променя ги, за да се приближи до същността и смисъла на правото като духовно явление, което той конструира. Първенството в тази посока принадлежи на философията на правото. Тя е науката, която трябва да изведе универсалното и хуманното в същността на правото. Настоящият цикъл лекции е крачка напред в обосноваването на правото като смислова система и извеждането на нейните постоянни смислови атрибути.

Разработени са близки понятия, като смисъл, цел, основание на правото. Отграничени са предвид функционалната им роля за правото като цялостен философско-социологически ред. Отделено е място на дискуссионното понятие за правния принцип предвид неговата идейна философска връзка с правното основание. Изведен е правният интерес като понятие с обосноваващ характер за ценностнодължимата същност на правото. Правните норми са разгледани във връзка със смисловата и функционалната същност на правото като система. Обърнато е внимание на традиционните ценности, вплетени във философските правни понятия, с които борави философията на правото, каквито са свобода, справедливост, обосновааност, двустранност на правния смисъл. Маркирани

са и историко-правните идеи, които сочат корените на основните философски категории каквито са естествено право, законово, справедливо, правово и т.н. Проследен е приносът на философията на правото за обособяването на общата теория на правото. Акцентът е поставен върху правния смисъл като обосноваващ системен подход, който свързва и отделя правото от другите фактори на социалната среда. Осветляването на тези правно-философски въпроси и понятия е предпоставка за формирането на аналитично правно мислене по проблемите на правното познание, а именно – епистемологията на правото.

ГЛАВА I.

ПРЕДМЕТ НА ФИЛОСОФИЯТА НА ПРАВОТО

Философията на правото (ФП) е фундаментална каузална историко-теоретична правна наука. Като такава тя попада в една и съща група заедно с общата теория на правото, с историята на българската държава и право, с римското частно право и с общото учение за държавата. Тя въвежда и дава хоризонт към глобалните въпроси на правната наука.

Основната тема за философията на правото е отговорът на въпроса защо съществува правото като социална регулативна система и кое обосновава неговата правна задължителност¹. Философията на правото е повече философия, отколкото право². Тя тръгва от философията, за да превърне юридическото в метафизично. Науката борави с философски умозрителен, по-късно рационален, но метаюридически подход към правната действителност. Закономерно правната философия повече се е занимавала и се занимава с това какво трябва да бъде правото, отколкото с това което то е. Общата теория на правото има за свой предмет това, което е правото като социална система. Безспорна е обаче взаимната обвързаност между двете науки, както и заслугата на философско-правното

¹ Торбов, Ц. Юридическият критицизъм и учението за естествено-то право у Леонард Нелсон. – Юридически свят, 1999, кн. 2.

² Бержел, Ж. Обща теория на правото. Благоевград, БЗУ Н. Рилски, 1993, с. 9. На същата позиция застава и Цеко Торбов. Вж.: Торбов, Ц. История и теория на правото. София, 1992, с. 169 и сл.

познание за отделяне и обособяване на науката „Обща теория на правото“.

Философията на правото търси причината за правните явления, за тяхната най-дълбока обосновка в нещо идеално, което ги предхожда. Правната философия е коректив на позитивното право, съществува и се развива, за да не остане истинското идеално ядро на правото само едно пожелание. Тя изковава онези начала, принципи и модели на мислене, които позитивното право трябва да следва. ФП предполага и разглежда правото като изначална, духовна и универсална метафизична субстанция. Тази правна същност е априорна, предхождаща, предопределяща и верифицираща всяка правна проява и всеки правен източник. В основата на всяко философско-правно обяснение за правото лежи един първичен критерий, едно основание и цел, чрез които се обяснява правото като подредена съвкупност от причинно-следствени връзки между правните явления. Следователно основната тема на философията на правото е основанието на правото – причината за правото, неговата същност, начин на откриване и способността му да обосновава задължителността на правото като цялостна система. Това са класически въпроси за правната философия. Тези теми, свързани със същината, основанието и целите на правото, могат да се решат от философията, от философията на правото на Новото време, от една рационалистична философия на правото³.

Чрез основанието на правото философията на правото търси да изведе социалната полезност и задължителност на правния ред. Тъй като философията на правото е свързана с

³ Торбов, Ц. История и теория на правото. София, БАН, 1992, с. 169.